

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Osallisuus ja yhteisöllisyys,
lasten hyvinvoinnin lisääjänä sijaishuollossa**

Heini Lammasaitta

Kansalaistaidon ja nuorisotyön koulutusohjelma 210 op
Marraskuu/2011

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Heini Lammasaitta	Sivumäärä 41
Työn nimi Osallisuus ja yhteisöllisyys, lasten hyvinvoinnin lisääjänä sijaishuollossa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Tarja Nyman	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Lari Janhunen	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoite on löytää lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä lisääviä toimintamalleja lasten hyvinvoinnin lisäämiseksi yksityisessä sijaishuoltopaikassa. Kirjoitan näkyväksi jo olemassa olevia lasta osallistavia käytänteitä yksityisessä lastensuojelulaitoksessa. Osallisuuden lisäämistä olen lähtenyt pohtimaan lapsilähtöisen työotteen kautta ja peilannut laitoksemme toimintatapoja osallisuuden portaisiin. Osallisuuden lisääminen synnyttää yhteisöllisyyttä, joten yhteisöllisyys kulkee vahvasti työssäni mukana. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen lastensuojelulaitoksessa, auttaa lasta voimaan paremmin.</p> <p>Osallisuuden lisäämistä olen lähtenyt pohtimaan lapsi suhteessa itseensä ja yhteisöönsä – näkökulmista. Lapsen osallistuminen omiin asioihin on tärkeää ja tämän opinnäytetyön myötä on ryhmäkotiimme tulleet joitakin osallisuutta tukevia uusia toimintamalleja. Myös lapsen osallistaminen suhteessa yhteisöönsä on tärkeää lapsen hyvinvoinnin kannalta, tähän seikkaan olen ehdottanut, että laitoksessamme aloitettaisiin talon yhteiset illat. Talon yhteisen illan puolesta puhuu vahvasti positiivisen psykologian teoria yhteisesti koetusta ilosta. Positiivisen psykologian teoria yhdessä koetusta ilosta tuo paljon kaivattua piristystä sijaishuollon arkeen.</p> <p>Lasten osallisuuden lisääminen on tällä hetkellä hyvin ajankohtaista, myös laki velvoittaa huomioimaan tarkasti lasten osallisuuden toteutumisen. Lisäämällä osallisuutta lapset tulevat tietoisiksi omasta elämän tilanteestaan ja joutuvat pohtimaan lähi- ja pitkänajan tavoitteita itselleen. Ohjaajan roolia on tärkeä pohtia myös osallisuuden ja yhteisöllisyyden mahdollistajana. Ohjaajan lapsilähtöinen työote edesauttaa lapsen oikeuksien toteutumisessa.</p>	
Asiasanat sijaishuolto, osallisuus, yhteisöllisyys, lapsilähtöisyys	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Heini Lammasaitta	Number of Pages 41
Title Participating and communality as methods of increasing children's well-being in fostercare	
Supervisor(s) Lari Janhunen	
Subscriber and/or Mentor Tarja Nyman	
Abstract <p>The purpose of this thesis is to increase children's welfare by finding working methods that improve children's participation and communality in a private foster care place. I try to make old policies more visible by writing this thesis. Our workgroup has been trying to find more ways to involve children to take a part in our community. My starting point was to improve participation from children's perspective and to compare working methods to the stairs of participation. Adding more participation makes our children's home more like a community so that is why communality has been a big part of my work. By leaning to the base of knowledge I try to explain why children's participation and the diverse development of communality are so important.</p> <p>I have started to think about adding participation from the viewpoint of children's own relationship of themselves and community. It is important for children to take part in their own matters and by this thesis our children's home have had some new working methods that support this participation. Also children's participation according to community is very important factor to their welfare and for this reason I have suggested that we should start having a get together evening in our children's home. Theory of positive psychology speaks strongly for these get together evenings and for the joy that has been experienced. Theory of positive psychology tells that the joy that has been experienced together brings some fresh air to the daily routines in a foster care.</p> <p>It is very current thing at this moment to increase children's participation as the law itself obligates to take more into consideration to make it happen. By increasing children's participation they become more aware of the situation of their lives and they have to think about goals in both near and long distance future. The role of instructor is also important to think as an enabler of participation and communality. The instructors' child based method of work supports the children's rights to come true.</p>	
Keywords fostercare, communality, participation, child based	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksellista kehittämistoimintaa tarvitaan työn kehittämiseen	7
2 SIJAISHUOLTO	8
2.1 Laitoshoito	9
2.2 Yksityinen sijaishuoltopaikka	10
3 OSALLISUUS	11
3.1 Lapsen mielipiteen selvittäminen	13
3.2 Puhevalta	14
3.3 Edunvalvonta	15
3.4 Osallisuuden portaat	15
3.5 Osallisuuden hyödyt	20
3.6 Hoito- ja kasvatussuunnitelma, kuukausikoosteet sekä yhteisökokoukset osallisuuden mahdollistajana	21
4 LAPSILÄHTÖINEN TYÖOTE OSALLISUUDEN LÄHTÖKOHTANA	24
4.1 Ohjaajan rooli osallisuuden mahdollistajana	24
4.2 Lapsilähtöisen työskentelyn kymmenen periaatetta lastensuojelussa	27
5. POSITIIVISEN YHTEISÖLLISYYDEN EDELLYTYKSIÄ	29
5.1 Yhteisöllistä tulevaisuutta rakentamassa	30
5.2 Yhdessä koettu ilo luo yhteisöllisyyttä	32
5.3 Sosiaalinen vahvistaminen tukee yhteisöllisyyttä	34
5.4 Rakentava ajankäyttö yhteisöllisyyden näkökulmasta	34
6 POHDINTA	35

1 JOHDANTO

Osallisuus ja yhteisöllisyys ovat tällä hetkellä vahvasti esillä lastensuojelun parissa. Lastensuojelulaki edellyttää enenevässä määrin ottamaan huomioon lapsen mielipiteen sijaishuollon jokaisessa vaiheessa. Ryhmäkodissamme eli yksityisessä lastensuojelulaitoksessa, jossa työskentelen, lasten osallisuus ja yhteisöllisyys koetaan tärkeinä asioina. Opiskeluni yhteisöpedagogiksi Humanistisessa ammattikorkeakoulussa on tuonut hyvän mahdollisuuden kiinnittää tarkempaa huomiota tähän seikkaan erinäisten oppimistöiden kautta. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kirjoittaa näkyväksi jo olemassa olevia lasten osallisuutta edistäviä käytänteitä ryhmäkodissamme, mutta myös pohtia keinoja, millä tavoin lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä voidaan edelleen kehittää niin, että lasten hyvinvointi lisääntyisi. Tämä opinnäytetyöni on omaa työtäni ja työyhteisöäni tutkiva tutkimusmatka osallisuuden ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksien kautta lasten hyvinvoinnin lisäämiseen.

Opintoihini kuuluvana kehittämistehtävässä paneuduin lasten kokousten kehittämiseen. Tämä oli ensimmäinen ja suuri askel kohti lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä ryhmäkodissamme. Lasten yhteisökokousten säännöllinen pitäminen on edellytys yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittämiseksi ja näin ollen toimivan yhteisön aikaansaamiseksi.

Valitsemassani tietoperustassa käsittelen pintapuolisesti lastensuojelua ja sijaishuoltoa. Tarkemmin ja syvällisemmin yritän paneutua lasten osallisuus käsitteeseen peilaten tietoperustaa ryhmäkotimme käytäntöihin. Ryhmäkotimme tarkempi tarkastelu ei ole tämän työn kannalta oleellista. Käytän läpi työn vain sanaa lapsi, käsitellessäni 0-18-vuotiaita lapsia tai nuoria, koska myös lastensuojelulaissa lapsina pidetään kaikkia alle 18 -vuotiaita.

Lapsilähtöisyys synnyttää osallisuutta, joten lapsilähtöisen työskentelyn peruseriaatteen on hyvä nostaa työssäni esiin. Lapsilähtöinen työskentely vaatii ohjaajalta tietois- ta toimintaa lasten eduksi, joten tarkastelen myös ohjaajan roolia lasten osallisuuden mahdollistajana. Osallisuuden ymmärtäminen portaiden tai tasojen kautta on tärkeää ohjaajan ammatillisen kehittymisen vuoksi. Vain ymmärtämällä osallisuus -käsitettä

syvemmin, voi ohjaaja motivoitua tarkastelemaan omaa työtään lasten näkökulmasta ja näin ollen antaa mahdollisuuden aidon dialogin kehittymiselle ja tätä kautta mahdollistaa lasten osallisuuden tunteen syntymisen. Tässä työssä lähden pohtimaan osallisuutta kahdesta eri näkökulmasta, toinen on lasten ulospäin suuntautuva ns. arkipäiväinen osallistaminen talon yhteisiin asioihin ja yhteisöön ja toinen on ns. sisäinen osallisuus eli osallisuus omien asioiden hoitoon esim. juuri kuukausikoosteiden ja hoito- ja kasvatussuunnitelmien välityksellä. Osallisuus tuo mukanaan yhteisöllisyyttä, jolloin myös yhteisöllisyys -käsitteen ymmärtäminen on tärkeää. Yhteisöllisyyden tunteen vahvistaminen ryhmäkodissamme vaatii panostusta, sen vuoksi on tärkeää tarkastella myös yhteisöllisyys -käsitettä.

Vastavuoroisuus on niin osallisuuden kuin yhteisöllisyydenkin perusta. Molemmat tämän opinnäytetyön teemat, osallisuus ja yhteisöllisyys siis painottavat dialogin tärkeyttä. Uskon, että aitoa dialogia lasten kanssa työskennellessä ei voi muodostua, ilman lapsilähtöistä työskentelyotetta. Tämän vuoksi yhteisöllisyys ja osallisuus pyörivät samansuuntaisten ajatusten ympärillä ja ovat täten perusteltuja teemoja käsitellä samassa opinnäytetyössä. Koen, että yhteisöllisyyttä lisäämällä saamme lisättyä lasten osallisuutta ja päinvastoin. Yhteisöllisyyttä tarkastelen positiivisen psykologian näkökulmasta, koska sijaishuollossa asioita valitettavan usein tarkastellaan liian negatiivissävytteisesti. Positiivisen psykologian teoria yhdessä koetusta ilosta tuo sijaishuollon arkeen kaivattua piristystä.

Käsitteet, joita peilaan työni tietoperustassa suhteessa käytäntöön, liittyvät kaikki jollain tavoin kommunikaatioon, vuorovaikutukseen ja niiden kehittämiseen. Tietoperustaan nojaten, pyrin perustelemaan syitä, miksi lasten osallisuuden ja yhteisöllisyyden moninainen kehittäminen ryhmäkodissamme on tärkeää.

Kehittämistoimintaa olen vienyt eteenpäin keskustelemalla ryhmäkotimme ohjaajien kanssa niin sähköisesti kuin myös osastokokouksissa ja epävirallisissa kahvipöytäkeskusteluissa. Olemme pohtineet sitä, millaiset toimet auttaisivat meitä selviytymään arjessa paremmin ja osaltaan auttaisivat lasten osallisuuden ja yhteisöllisyyden toteutumista lisäten lasten hyvinvointia. Näissä keskusteluissa tärkeimmiksi kehittämis-kohteiksi ovat nousseet juuri edellä mainitsemani asiat eli lasten osallistaminen talon yhteisiin asioihin ja erityisesti myös omiin asioihinsa. Tämän selvitystyön jälkeen on

tarkoitus ottaa lapset mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintaa, on kuitenkin ollut tärkeä tehdä ensin alkutyö yhdessä ohjaajien kanssa ja etsiä vahvoja perusteluja työn tämän suuntaiselle kehittämiselle.

1.1 Tutkimuksellista kehittämistoimintaa tarvitaan työn kehittämiseen

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta yhdistää konkreettisen kehittämistoiminnan ja tutkimuksellisen lähestymistavan (Toikko & Rantanen 2009. 19). Tämä tutkimuksellinen kehittämistoiminta lähti käyntiin talvella 2011, kun ajankohtaiseksi kehittämistarpeeksi ryhmäkodissamme nousi lasten kokousten kehittäminen. Yhteisökokousten kehittäminen synnytti ajatusta laajemmasta osallisuuden kehittämisestä, jolloin muita osallistamisen keinoja ryhdyttiin työyhteisössäni pohtimaan. Opinnäytetyöni aihe muovautui siis puhtaasti arkisessa työssäni ilmenneeseen tarpeeseen ja näin ollen muodostaa myös pitkäkestoisen koko opintojeni läpi mukana kulkevan prosessin.

Kehittämistoiminnan tavoite on aina luoda tehokkaampia käytäntöjä. (Toikko & Rantanen 2009. 16). Työssämme, me ohjaajat, olemme huomanneet, että nykyiset käytännöt vaativat kehittämistä, jotta pääsemme lasten kanssa parempiin tuloksiin. Työn kehittämistoiminta voidaan jakaa kahteen periaatteeseen. Toinen näistä periaatteista on perinteinen työprosessien kehittämiseen tähtäävä ja toinen on ns. humanisoinnin periaate, joka korostaa inhimillisten tekijöiden ja vuorovaikutuksen kehittämistä. Robert Arnkil puhuu monimuotoisesta arjen toimintakyvyn kehittämiskonseptista, jossa pääpano on arjen kommunikaatiossa. Yleensä kehittämistoiminnassa pyritään jonkin toiminnan kehittämiseen, ei niinkään uuden tiedon tuottamiseen. (AMK-lehti 2011)

2 SIJAISHUOLTO

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle monella eri päätöksellä, sijoituksen tarkoitus ja oikeudelliset perusteet voivat olla hyvinkin erilaisia. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä tai jälkihuoltona. Sijoitettujen lasten määrä on kasvanut viime vuosina noin kahdesta viiteen prosenttia vuodessa. Sijaishuollon muotoja ovat esimerkiksi perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshoido tai muu lapsen tarpeita vastaava sijoitusmuoto. Lasta sijoittava kunta on vastuussa siitä, että lapselle löytyy hänen tarpeisiinsa sopiva sijaishuoltopaikka. (Saastamoinen 2010,4, 7.)

Tämän opinnäytetyön kannalta on olennaista keskittyä käsittelemään tarkemmin laitoshuoltoa, tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit sekä koulukodit. Laitoshuoltoa järjestävät valtio, kunnat ja yksityiset yhteisöt. Laitoshuoltoon sijoitetaan yleensä vaikeahoitoisia ja erityisosaamista vaativia lapsia ja nuoria. Lastensuojelulaissa laitosmäärittelyllä ja sijoittamisen perusteilla on olennainen merkitys erityisesti lastensuojelulaissa säädettävien rajoittamistoimenpiteiden vuoksi. Rajoitustoimenpiteitä voidaan soveltaa vain laitoshoidossa huostaan otettuun lapseen, tämä ei koske yhteydenpidon rajoittamista ja lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättämistä. (Saastamoinen 2010,11, 89-90.)

Vuoden 2012 alusta tulee voimaan uusi laki, jossa lapsen ensisijaiseksi sijaishuoltopaikaksi määritellään perhehoito.(Sosiaali- ja terveysministeriö 2011) Tämä seikka tulee näkymään varmasti siinä, että entistä vaikeampihoitoisia lapsia tullaan sijoittamaan laitoksiin. Tämän vuoksi juuri nyt on oikea aika yrittää juurruttaa taloomme tärkeitä, lasten asianosaisuutta ja osallisuutta edistäviä tekijöitä, yhteisöllisyydenkin kannalta.

Sijaishuollon aikana lapsen oikeuksien toteutumisen lisäksi tule kiinnittää huomiota myös sijaishuollon sisältöön ja laatuun. Valtakunnalliset lapsen sijaishuollon laatukriteeri (Laituri-projekti) julkaistiin vuonna 2004. Nämä kriteerit ohjaavat tarkastelemaan sijaishuoltoa lapsen näkökulmasta. (Saastamoinen 2010, 2)

Sijaishuollon aikana lapsi opetetaan ottamaan vastuuta arkensa sujumisesta sekä kasvamaan vastuuntuntoiseksi aikuiseksi. Lapselle opetetaan rajojen, sääntöjen ja sopimusten tekemistä sekä niiden noudattamista. Lapselle tulee luoda positiivisia kokemuksia, jotta hän voi luoda myönteistä kuvaa itsestään. Tämän lisäksi sijaishuollossa tulee lapsia kohdella niin, että lapsi voi tuntea hyväksyntää ja saada osakseen ymmärrystä, turvaa, hellyyttä ja huolenpitoa. Arjessa on tärkeää, että lapsi tulee kuuluksi ja ymmärretyksi. Sijaishuollossa tulee työskennellä myös lapselle läheisten ihmisten kanssa, koska sijoituksen onnistumisen edellytys ja lähtökohta on hyvä yhteistyö lapsen ja perheen kanssa. (Saastamoinen 2010, 3.)

Sijaishuollon toteutumista ja laatua valvovat sijoittajakunnan ja sijoituskunnan sosiaalitoimi sekä aluehallintovirasto. Mikäli sijoittajakunta havaitsee sijaishuoltopaikassa puutteita, tulee sen ilmoittaa salassapito velvoitteiden estämättä asiasta sijoituskunnalle ja aluehallintovirastolle sekä tiedossaan oleville samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille kunnille. Tällä pyritään turvaamaan sijoitettujen lasten hyvinvointi ja turvallisuus. Ilmoitusvelvollisuus koskee sellaisia epäkohtia, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon ja huolenpitoon. (Mt., 99.)

2.1 Laitoshoito

Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat, järjestöt ja yksityinen sektori. Valtio ja kunnat eivät tarvitse laitoksiensa perustamiseen lääninhallitukselta lupaa, mutta yksityinen sektori tarvitsee lääninhallitukselta luvan laitoksen perustamiseen, laajentamiseen tai sen toiminnan olennaiseen muuttamiseen. (Saastamoinen 2010, 90). Yksityisen sektorin osuus sijaishuollossa on kasvanut merkittävästi ja nopealla aikavälillä. Laitoshuollon paikoista 84 prosenttia on muita kuin julkisen sektorin yksiköitä. (Heino 2011, 59.)

Lastensuojelulaissa laitoshoidolle asetetuissa laadun vaatimuksissa on maininta henkilöstön määrästä ja ammattitaidosta sekä toimitilojen kodinomaisuudesta ja riittävästä yksityisyyden suojasta. Yhdessä asuinyksikössä voidaan hoitaa samanaikai-

sesti enintään seitsemää lasta. Tästä voidaan poiketa kuitenkin kiiretilanteessa, esimerkiksi silloin kun useampi sisarus on lasten edunmukaisesti sijoitettava väliaikaisesti samaan laitokseen. (Saastamoinen 2010 , 91-92.)

2.2 Yksityinen sijaishuoltopaikka

Työskentelen yksityisessä seitsemänpaikkaisessa lastensuojelulaitoksessa Pirkanmaalla. Tällä hetkellä laitoksessamme on kuusi pitkäaikaisesti, huostaanottopäätöksellä sijoitettua lasta, iältään 9-15 -vuotiaita. Myös avohuollon tukitoimena sijoittaminen laitokseemme on mahdollista. Laitoksessamme on seitsemän kokoaikaista työntekijää ja yksi osa-aikainen työntekijä. Ohjaajista kuusi on naisia.

Lasten päätyönä laitoksessamme on koulunkäynti, mutta myös mahdollisuuksien mukaan lapsille pyritään löytämään mieleistä tekemistä harrastusten parissa. Pyrimme vahvistamaan lasten ja heidän vanhempiensa välistä suhdetta, muuta läheisverkostoa unohtamatta. Ryhmäkotimme arkea raamittaa vahvasti säännöllinen päivärhythmi. Ryhmäkodissamme on käytössä omahoitaja-menetelmä, joka toimii mielestäni hyvin. Omahoitaja on linkki kodin, koulun, sosiaalityöntekijöiden, lapsen ja laitoksen välillä. Omahoitajan rooli lapsen asioiden hoidossa on vahva. Tämän opinnäytetyön kehittämisideoiden käytäntöön panossa, omahoitajan rooli tulee vahvistumaan entistään. Kaikilla lapsillamme on myös ns. varaomahoitaja. Perhetyön kehittäminen laitoksessamme on myös lähitulevaisuudessa ajankohtaista. Laitoksessamme sosiaalityöntekijät pyrkivät käymään keskimäärin kerran vuodessa tapaamassa sijoittamaansa lasta. Tällöin lapsi saa mahdollisuuden keskustella kahden kesken sosiaalityöntekijänsä kanssa.

Kilpailu alalla on kovaa, joten jatkuva työn kehittäminen laitoksissa on välttämätöntä. Kunnat kilpailuttavat sijaishuoltopaikkoja keskimäärin muutaman vuoden välein. Suurin määräävä tekijä pisteytyksessä on vuorokausihinta, mutta jo muutamissa kilpailutuspapereissa on pisteitä saanut myös laadusta. Joten työnlaadun kehittäminen on tulevaisuutta ajatellen hyvin tärkeää. Tällä hetkellä osallisuus puhuttaa paljon ja sosiaalityöntekijöiden tapaamisessa lasten osallisuudesta ryhmäkodissamme on viime

aikoina keskusteltu. Tämän vuoksi koemme tärkeänä kehittää lasten osallisuutta erityisesti omien asioidensa aktiiviseen hoitoon. Lapsilla omien asioiden hoito näyttäytyy parhaiten sosiaalityöntekijöiden kanssa käytävissä asiakassuunnitelmaneuvoituissa sekä erityisesti niihin valmistautumisessa yhdessä omahoitajan kanssa.

3 OSALLISUUS

Perustuslain (11.6.1999/731) 6§:n 3 momentin mukaan lasta on kohdeltava tasavertaisesti yksilönä ja lapsella on oikeus vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Myös YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa ja sosiaalihuollon asiakaslaissa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemesta ja oikeuksista 8§) ja lastensuojelulain 5§:ssä on vastaava säännös. Lastensuojelulain (13.4.2007/214) 4 luku on omistettu lapsen osallisuudelle. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, millä tavoin lapsi voi osallistua häntä koskeviin päätöksiin sekä toteuttaa ja arvioida hänen edukseen tehtyä työtä. Osallisuus tarkoittaa myös yhteisöön liittymistä, kuulumista ja yhteisössä vaikuttamista. Mahdollisuus olla osallisena omaa elämää koskevissa asioissa on hyvin merkityksellistä lapsen identiteetin kehittymisen kannalta. (Hotari, Oranen & Pösö 2011, 117.)

Lapsen osallisuus on yksi keskeisistä periaatteista lastensuojelussa, joten lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa häntä koskeviin asioihin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen mielipiteisiin ja toivomuksiin. Lastensuojelulaissa (13.4.2007/214), joka astui voimaan 1.1.2008, korostetaan erityisesti lasten kanssa työskentelyä. Lastensuojelulaki korostaa lasten asianosaisuutta kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Lapsen osallisuuteen lastensuojelulain mukaan kuuluu lapsen mielipiteenselvittäminen ja kuuleminen, lapsen puhevallan käyttö sekä mahdollisuus edunvalvojan käyttämiseen. Lapsen osallisuus kaikissa häntä koskevissa asioissa on vahvasti suojattu lainsäädännöllä. (Saastamoinen 2010, 65- 65; Sosiaaliportti 2011.)

Osallisuuden tunne koostuu monista asioista. Osallisuus tarkoittaa oikeutta saada tietoa itseä koskevista asioista kuten suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista sekä niihin johtaneista syistä, mutta myös oikeutta ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa näihin asioihin. Osallisuus perustuu vastavuoroisuuteen ja vuorovaikutukseen. Vuorovaikutus aikuisten kanssa on yksi tärkeimmistä elementeistä lasten osallisuudessa (Hotari ym 2011, 123; Sosiaaliportti 2011a.)

Varsinkin varhaislapsuudessa kohtaamattomuus on osattomuuden raskaimpia muotoja. Marjatta Bardyn mielestä lastensuojelussa on pohjimmiltaan kyse siitä, mitä on tarjolla osattomuudesta osallisuuteen pääsemiseksi niin, että lapsen osallisuus huolenpitoon ja suojeluun toteutuu hänen osallisuuttaan kunnioittaen. (Bardy 2011, 266.)

Lastensuojeluasiakkaat ovat ikähaitarilla 0-21 vuotta, joka tarkoittaa sitä, että osallistamisen muotoja on oltava erilaisia. Vauvan osallisuutta tutkitaan tarkkailemalla vanhempien vuorovaikutussuhdetta vauvaansa. Leikki-ikäinen lapsi tarvitsee tilaa myös leikkiin puhumisen ohella. Nuorten kanssa osallisuutta voi toteuttaa monin eri tavoin, tämä voi tarkoittaa osallisuuden näkökulmasta esimerkiksi sitä, että nuorelle tärkeät kaverit on huomioitu työskentelyssä. (Muukkonen 2011, 134.)

Osallisuus rakentuu kahdelle tasolle, yksittäisiin kohtaamisiin ja asiakasprosessin osien kokonaisuuteen. Asiakasprosessi on erilaisten tapaamisten, neuvotteluiden ja arviointien kokonaisuus, jota sosiaalityöntekijä usein organisoii. Pitkään kestävä asiakkuus koostuu puolestaan osaprosesseista, joita tilannearviot, suunnitelmat, toteutukset ja arvioinnit raamittavat. Tällöin työntekijät huolehtivat lasten osallisuudesta, jolloin voidaan puhua prosessiosallisuudesta. Kohtaamisosallisuus taas toteutuu silloin, kun yksittäisessä tapaamisessa toteutuu aito vuorovaikutus. (Muukkonen 2011,136-138.)

3.1 Lapsen mielipiteen selvittäminen

Lapset ovat asiantuntijoita lasten elämää ja arkisia asioita suunniteltaessa, joten heidän on otettava huomioon silloin kun lastensuojelussa suunnitellaan, kehitetään, toteutetaan tai arvioidaan lasten elämään vaikuttavia palveluita tai toimintoja. Osallistumisen mahdollisuuksien luominen puolestaan on ohjaajien tehtävä. Lapsi on asianosainen kaikissa häntä koskevissa asioissa ja työntekijän velvollisuus on turvata lasten asianosaisuus hänen ikätasonsa ja kehitystasonsa mukaisesti. Lastensuojelulain mukaan lapsen mielipide on selvittävä aina tehtäessä lasta koskevia ratkaisuja. Työntekijän tulee luoda edellytykset sille, että lapsi ymmärtää, miksi hänen mielipiteensä on tärkeä. Lapsen mielipiteen selvittäminen on kokonaisvaltaista havainnointia, joka tarkoittaa myös työntekijän tekemiä havaintoja lapsen käytöksestä sekä vuorovaikutuksen seuraamista lapsen ja hänelle tärkeiden ihmisten välillä. Mielipiteen selvittäminen ei ole siis pelkästään sanallista kysymyksiin vastaamista. Työntekijän tulee ottaa huomioon myös lapsen lojaliteettiristiriidat. (Sosiaaliportti 2011a.) Lapsen mielipiteenselvittäminen tulee erottaa lapsen kuulemisesta. Lapsen mielipiteen selvittäminen tarkoittaa kaikkea vapaamuotoista lapsen toiveiden selvittämistä, mutta lapsen kuulemisella tarkoitetaan lapsen toiveiden selvittämistä hallintolain 34§ mukaisesti. (Saastamoinen 2010, 66.)

Sosiaalityöntekijä käy kuulemassa lasta laitoksessamme keskimäärin kerran vuodessa. Ohjaajat tekevät lapsista päivittäin havaintoja, jotka yleensä kerran kuukaudessa kootaan sosiaalityöntekijöille tiedoksi, valmiin kuukausikooste-lomakkeen muodossa. Lapset lisäksi osallistuvat kehitystaso huomioon ottaen, omiin asiakassuunnitelman neuvotteluihin 1-2 kertaa vuodessa. Lapsen osallistuminen omiin neuvotteluihin koetaan ryhmäkodissamme erityisen tärkeäksi, koska vain sillä tavalla lapsi voi tulla tietoiseksi omasta tilanteestaan ja käydä läpi askarruttavia, vaikeitakin asioita liittyen huostaanottoon ja sijaishuoltoon. Tärkeänä koemme myös sen, että lasten vanhemmat vierailevat säännöllisesti ryhmäkodissamme, tällöin saamme arvokasta tietoa lasten ja heidän vanhempiansa välisestä vuorovaikutuksesta.

3.2 Puhevalta

Puhevallalla tarkoitetaan juridista toimijuutta. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on puhevalta, joten hänellä on laillisesti enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskevaan päätöksen tekoon, vaatia palveluita tai vastustaa tehtyjä ratkaisuja. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus tutustua häntä koskeviin asiakirjoihin sekä lasta on kuultava todisteellisesti. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on myös annettava tieto tehdyistä päätöksistä ja valitusmahdollisuuksista. Päätösvalta pysyy aina kuitenkin aikuisilla viranhaltijoilla ja viranhaltija kantaa vastuun tekemistään päätöksistä. (Sosiaaliportti 2011a.)

Puhevalta tarkoittaa käytännössä myös sitä, että 12 vuotta täyttänyt lapsi voi halutessaan vaatia kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton lopettamista tai vaatia sijaishuollon muutosta. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus myös kieltäytyä tapaamasta esimerkiksi toista tai molempaa vanhempaansa. (Räty 2010. 166.)

Ryhmäkodissamme lapsen puhevalta toteutuu lain mukaisesti. Pääsääntöisesti aina yli 12-vuotias lapsi osallistuu omaan asiakassuunnitelmaneuvoitteluunsa ja saa ilmaista oman mielipiteensä. Sosiaalityöntekijät selvittävät myös alle 12-vuotiaan lapsen mielipiteen suunnitellessaan esimerkiksi lapsen sijaishuoltopaikkaan muutoksia, tapaamalla lasta esimerkiksi ryhmäkodissamme. Mikäli lapsi haluaa kieltäytyä tapaamasta esimerkiksi toista vanhempaansa, syyt lapsen päätökseen pyritään selvittämään omahoitajan kanssa tarkasti. On harmillista, että lapsille suunnattua materiaalia lapsen oikeuksista sijaishuollossa on vähän. Viranomaisen tehtävä on lain mukaan kertoa lapselle esim. hänen oikeuksistaan valittua tehtyjä päätöksiä (Räty 2010, 173).

3.3 Edunvalvonta

Huoltaja edustaa lasta pääsääntöisesti ja käyttää lapsen puhevaltaa. Mikäli huoltaja ei pysty puolueettomasti valvoman lapsen etua, voidaan lapselle määrätä edunvalvoja. Edunvalvojan tärkein tehtävä on tarkastella tilannetta lapsen näkökulmasta selvittäen lapsen mielipide, määrittä lapsen etu ja toimia sen mukaisesti. Edunvalvojan tehtävä on myös huolehtia, että lapsen osallisuus toteutuu. (Saastamoinen 2010, 72.)

3.4 Osallisuuden portaavat

Osallisuutta kuvataan usein porras- tai tikapuumallilla, tällöin alimmalla portaalla lapsella ei ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa häntä koskeviin asioihin ja mitä ylemmäksi portaita mennään, sitä enemmän lapsella on vaikuttamisen mahdollisuuksia. Ratkaisevaa tässä on lapsen oma tuntemus siitä, miten hyvin hän kokee voivansa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Sosiaaliportti 2011a; Hotari ym. 2011, 120-121.) Osallisuuden portaita on monenlaisia ja on hyvä tarkastella osallisuutta ohjaajan työtapojen, organisaation ja lapsen näkökulmasta. Otan tässä opinnäytetyössäni tarkasteluun kolme porrasmallia, jotka mielestäni pohtivat lapsen osallisuutta ja aikuista osallisuuden mahdollistajana, eri näkökulmista.

Roger Hartig on alun perin kehittänyt viisiportaisen osallisuuden tikapuumallin. Ensimmäisellä portaalla tässä mallissa puhutaan näennäisdemokratiasta. Tällöin lapselta tiedustellaan mielipiteitä ja toiveita, mutta aikuiset ratkaisevat yksipuolisesti sen, mitä tullaan tekemään. Toisella portaalla lasten kanssa keskustellaan tavoitteista ja ideoidaan, mutta lopuksi aikuiset ratkaisevat, mitä konkreettisesti tehdään. Aikuisten asettamia reunaehtoja ei kyseenalaisteta. Ylennettäessä seuraavalle eli kolmannelle portaalle asiat etenevät aikuisten ja lasten välisessä luovassa prosessissa, jolloin aikuiset etsivät aktiivisesti menetelmiä, joilla ottaa lasten ideat ja ajatukset huomioon. Toiminnan reunaehtoja pohditaan avoimesti ja ratkaisukeskeisesti sekä aikuiset arvostavat tällä portaalla lasten näkemyksiä. Neljännellä portaalla lasten toimintakykyä ja vastuuntuntoa ryhmänä tuetaan aktiivisesti. Aikuiset ovat tällöin mahdollistajia ja konsultteja. Viidennellä portaalla lasten osallisuus nähdään toiminnan lähtökohtana.

Lasten ryhmä toimii yhteisössä itsenäisesti, tekemisen ideat syntyvät lapsilta, he käynnistävät projekteja ja kutsuvat aikuisia päätöksentekoon. Aikuinen on resurssien tarjoaja ja linkki laajempiin yhteiskunnallisiin järjestelmiin. (Rantala 2011, 146-147)

Roger Hartigin tikapuumalli on mielestäni konkreettisin teoria ohjaajan roolista osallisuuden mahdollistajana. Tämä malli on mielenkiintoinen sekä ajatuksia ja tunteita herättävä. Kyselin työyhteisöltäni, millaisia ajatuksia edellä kuvatut tikapuut heissä herättää ja millä portaalla he kokevat meidän olevan sekä, että mille portaalle meidän olisi mahdollista heidän mielestään edetä. Portaisiin perehtyminen aiheutti paljon keskustelua työyhteisössäni. Tulkitsen itse nämä portaat myös vastuu- ja valtanäkökulmasta, lapselle ei voi antaa enempää vastuuta ja valtaa kuin hän pystyy vastaanottamaan ja kantamaan. Useimmat ohjaajamme olivat sitä mieltä, että olemme tällä hetkellä portaalla kaksi tämän Hartigin osallisuuden tikapuu-mallin mukaan. Ohjaajiemme mielestä olemme selvästi suuntaamassa kolmannelle portaalle, myös neljännelle portaalle nouseminen saattaisi olla mahdollista. Laitoksemme lapset omaavat monenlaisia kehityshaasteita ja myös diagnooseja, jolloin on erityisen tärkeää ottaa huomioon lapsen kehitystaso annettaessa lapselle lisää valtaa ja vastuuta. Lasta tulee kuitenkin ohjata oikeisiin ratkaisuihin elämässään, jolloin lapsi oppii ottamaan hiljalleen vastuuta itsestään.

Keskusteluissa löysimme myös mielenkiintoisen näkökulman siitä, miten myös lasten osallisuus ennen lapsen sijaishuoltoon tuloa on voinut näyttäytyä negatiivisesti. Usein lapset ovat joutuneet kantamaan vastuuta itsestään ja sisaruksistaan ehkäpä myös vanhemmistaan ennen sijaishuoltoon tuloa. Tällöin osallisuus on saattanut tarkoittaa lapselle pelkoa, huolta ja traumaattisia kokemuksia. Lapset ovat eläneet vailla luotettavaa ja vastuuntuntoista aikuista ja joutuneet itse huolehtimaan kaikesta. Lasten on vaikea luottaa aikuisiin ja siihen, että aikuinen huolehtii. Tällöin meidän sijaishuolto paikan ohjaajien tehtävä on ottaa lapselta tavallaan vastuuta pois, jotta lapsi saa olla levollisin mielin lapsi. Lapsen täytyy saada luottaa siihen, että aikuinen huolehtii hänestä, eikä lapsen tarvitse itse osata päättää asioistaan. Huostaan otetut lapset ovat usein niin traumatisoituneita, että liika vastuun antaminen lapselle on jopa edesvastuutonta. Tämän tikapuumallin mukaan lasten tulisi olla psyykkisesti tasapainoisia, jotta kiipeäminen ylemmille tikapuille olisi mahdollista. Luulen, että sijaishuollossa kaikilta osin viidennelle portaalle kiipeäminen ei käytännössä ole mahdollista.

Toinen kuusiportainen lapsen osallisuuden porrasmalli pohtii osallisuuden mahdollisuuksia mielestäni lapsen näkökulmasta niin, että ohjaaja jää mahdollisuuksien antajan rooliin. Ensimmäinen osallisuudenporras on se, että lapsella on mahdollisuus valita osallistuuko hän prosessiin vai ei. Lastensuojelussa tulee usein tilanteita eteen, joihin osallistuminen olisi aikuisellekin vaativaa, täten lapsella pitää myös olla mahdollisuus kieltäytyä prosessiin osallistumisesta. (Sosiaaliportti 2011.) Tämän ensimmäisen osallisuuden portaan toteutuminen on ajoittain hankalaa. Usein, jos palaverissa on tarkoitus käydä läpi hankalia asioita, lapsi jättäisi osallistumatta palaveriin. On kuitenkin tilanteita, jolloin kasvatuksen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että lapsi kantaa tekemisistään vastuun ja joutuu kohtaamaan vaikeat asiat sekä etsimään yhdessä työntekijöiden kanssa ratkaisuja ongelmiin. Ryhmäkodissamme pidetään tärkeänä, että nuoriso ikäiset lapset osallistuvat neuvonpitoon, joka koskee hänen asioitaan. Otamme kuitenkin aina huomioon lapsen ikä- ja kehitystason.

Toisella portaalla on lapsen mahdollisuus saada riittävästi oikeudenmukaista ja oikeaa tietoa itseään koskevissa asioissa. Tietojenanto velvollisuus taas puolestaan on viranomaisella lastensuojelulain (417/2001) 5§:n mukaan. Viranomaisten tulee antaa tietoa sellaisessa muodossa, että lapsen on se helppo ymmärtää. Ongelmana Suomessa on se, että meillä on liian vähän lapsille suunnattua perustietoa lastensuojelusta, sen mahdollisuuksista auttaa lapsia ja lapsen oikeuksista lastensuojelua toteutettaessa. (Sosiaaliportti 2011.) Ryhmäkodissamme tämä toinen porras näyttäytyy esimerkiksi sillä tavalla, että asiakassuunnitelmaneeuvotteluiden yhteenveto pyritään käymään aina läpi yhdessä lapsen kanssa, näin pyrimme myös välttämään turhia väärinymmärryksiä. Tämän lisäksi huostaanottopäätökset ja muut viranomaiskirjeet käydään aina yhdessä lapsen kanssa läpi, jotta tiedämme lapsen ymmärtävän saamansa tiedoksiannon oikein. Tästä huolimatta, törmäämme ryhmäkodissamme valittavan usein tilanteeseen, jossa lapsi ei tiedä huostaanottopäätöksen syytä ja syyttää turhaan itseään.

Kolmantena portaana on lapsen mahdollisuus vaikuttaa työskentelyprosesseihin. Tällaisia vaikuttamisen mahdollisuuksia ovat esim. tilanteet, joissa lapsi voi olla pohtimassa yhdessä työntekijän kanssa, mitä tulevassa palaverissa käsitellään, ketä siellä on ja voi olla mukana. (Sosiaaliportti 2011.) Ryhmäkodissamme on tapana, että

omaohjaaja keskustele lapsen kanssa tulevan palaverin asioista. Usein lapsia hermostuttaa tulevat palaverit, koska niissä käsitellään raskaita ja vaikeita asioita. Keskustelu ennakkoon omahoitajan kanssa helpottaa usein lapsen mieltä ja ennakkoon keskustelemalla lapsen on helppo tuoda esiin asioita, joista hän tahtoi palaverissa puhuttavan. Esimerkiksi juuri asiakassuunnitelmaneuvoittelut ovat kovin tunnelatautuneita tilanteita, jolloin lapsi saattaa mennä ns. lukkoon. Tällöin omahoitajan voi avata keskustelua asioista, joista tietää lapsen haluavan keskustella.

Neljännellä portaalla lapsen on mahdollista omalla äänellään ja omalla tavallaan ilmaista mielipiteensä. Neljanteen portaaseen liittyy vahvasti seuraava askelma, joka peräänkuuluttaa lapsen kanssa tehtävää työtä niin, että lapsi ymmärtää, miksi hänen mielipiteensä on tärkeä tuoda esiin. Lapsen tulee saada tukea itsensä ilmaisemiseen ja mielipiteidensä selvittämiseen. Lapsi monesti tarvitsee tukea ajatustensa ilmaisemiseen, koska lastensuojelussa käsitellään vaikeaselkoisia asioita lasten näkökulmasta. On myös tilanteita, jolloin lapsi tarvitsee konkreettista apua mielipiteensä ilmaisemiseen kuten esim. tulkin. (Sosiaaliportti 2011.)

Viides porras näyttäytyy ryhmäkodissamme vahvasti esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi kieltäytyy osallistumasta tulevaan palaveriin. Tällöin lapselle perustellaan se, miksi hänen läsnäolonsa olisi tärkeää. On erittäin tärkeää, että lapset ymmärtävät, miksi heidän läsnäolonsa on tärkeää ja vieläpä kokisivat olonsa neuvotteiluissa tärkeiksi. Lapset valitettavan usein kokevat, että heidän sanomisillaan ja läsnäolollaan ei ole merkitystä. Tällainen tunne lapselle on voinut syntyä siitä, että lapsella tai hänen perheellään on ollut liian pitkälle edennyt, epärealistinen näkemys sijaishuollon tarpeesta ja lapsen tulevaisuudesta. Jolloin pettymys siitä, että asiat eivät sujuneetkaan lapsen haluamalla tavalla saavat aikaan tunteen siitä, että ei ole voinut vaikuttaa. Tämän vuoksi on tärkeää, että omahoitaja keskustelee lapsen kanssa totuudenmukaisesti, realistisesti asioista, tämä asia liittyy jo osallisuuden toiseen portaaseen. On kuitenkin tärkeää, että lapsi on läsnä omassa palaverissaan ainakin osan aikaa. Yli 12 -vuotiaalla lapsella on oikeus valittaa esimerkiksi hallinto-oikeuden päätöksistä. Valitusta tehdessään lapsi tarvitsee usein konkreettisesti ohjaajan apua ja tukea.

Kuudennella portaalla lapsella on mahdollisuus tehdä itsenäisesti omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. (Sosiaaliportti 2011). Sijaishuollossa tämä porras on haastava. Tätä porrasta pystymme noudattamaan vapaa-aikaa ja harrastustoimintaa suunnitellessa. Arkisissa asioissa pyrimme mahdollisuuksien mukaan vahvistamaan myös tätä kuudetta porrasta. Useissa muissa asioissa viranomaisten tekemät päätökset ja laki määrittävät raamit toiminnallemme. Kuitenkin jälkihuolto palveluiden suomien etuuk-sien vastaanottamisesta nuori voi itse päättää, jälkihuolto palvelut tulevat kyseeseen kun nuori täyttää 18 vuotta. Tietynlaista itsenäisten ratkaisuiden tekemistä lapsella on myös se, miten hyvin hän noudattaa tehtyjä sopimuksia. Lapsi tietää, että mikäli hän rikkoo esimerkiksi kotilomasopimuksiaan, hänen kotilomiinsa tullaan todennäköisesti tekemään muutoksia. Tällä tavalla lapsi voi itsenäisesti ikään kuin vaikuttaa omaan elämäänsä ja opetella tekemään itsenäisesti järkeviä ratkaisuja ja kantaa niistä vas-tuuta.

Thomas Nigelin osallisuuden ulottuvuudet ja mahdollisuudet, ovat saman suuntaiset kuin edellä kuvaamani osallisuuden portaat. Kuten sana ulottuvuus viittaa, antaa tämä tarkastelukulma kuitenkin myös toisenlaisen, laajemman näköalan asiaan, ohjaa-jan näkökulmasta. Ohjaaja tulee konkreettisesti miettineeksi, että millaiset todelliset, konkreettiset mahdollisuudet lapsella on oikeasti osallistua. Osallisuuden ulottuvuu-det näen ryhmäkodissamme hyvin yksilöllisinä tarpeina ja mahdollisuuksina.

Nigel Thomas jakaa puolestaan osallisuuden kuuteen eri ulottuvuuteen. Tämän ajat-telumallin mukaan lapsen osallisuus rakentuu ensinnä sen varaan, millaiset mahdol-lisuudet lapsella on valita, osallistuuko hän johonkin prosessiin vai ei. Osallistumisesta kieltäytyminen on myös yksi osallisuuden muodoista. Toinen ulottuvuus Nigel Thomasin mukaan on mahdollisuus saada tietoa tilanteesta, prosessista, omista oi-keuksista ja roolista. Kolmantena on mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoproses-siin, esimerkiksi siihen, mitä asioita tietyssä palaverissa käsitellään ja keitä siihen osallistuu. Neljäntenä osallisuuden ulottuvuutena Thomas kuvaa lapsen mahdolli-suutta ilmaista itseään ja puhua omista ajatuksistaan ja mielipiteistään. Viides ulottu-vuus osallisuudessa on lapsen mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemi-seen. Kuudentena on lapsen mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. (Hotari ym. 2011, 121.)

3.5 Osallisuuden hyödyt

Lasten osallistumisella suunnitteluun on monia myönteisiä vaikutuksia. Yhteinen päätöksenteko vaikuttaa aikuisten suhtautumiseen lapsia kohtaan, kun passiivisista toiminnan kohteista tulee aktiivisia toimijoita. Osallistuminen vaikuttaa myönteisesti lasten käsitykseen omien mielipiteiden tärkeydestä sekä laittaa aikuiset vastuuseen tekemistään päätöksistä. Lasten osallisuuden lisääminen antaa mahdollisuuden aikuisille osoittaa kunnioitusta lapsia kohtaan sekä osallisuuden kokemus saattaa voimaannuttaa varsinkin niitä lapsia, joilla on menneisyydessä paljon syrjäytetyksi tulemisen kokemuksia. (Sosiaaliportti 2011.)

Osallisuus vaikuttaa suoraan moneen lastensuojelun perustehtävän hoitoon. Lasten osallisuuden hyöty on kuulluksi tulemisen ja vaikuttamisen mahdollisuus. On tärkeää miettiä myös, mitä lapsen antamalle tiedolle prosessissa tapahtuu, onko sillä vaikutusta. Toinen osallisuuden hyöty on tietohyöty. Tavoitteena on, että lapsen oma kuva elämästään ja tilanteesta jäsentyy sekä, että lapsi saa tietoa itsestään, perheestään ja lastensuojelusta. Kolmas hyöty osallisuudesta on suojeluhyöty. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen osallisuudesta huolehtiminen tukee perustehtävää eli lasten suoje-
lua. Osallistumalla omaan elämään lapsen on mahdollista saada oikein kohdennettua ja parempaa suojelua. Neljäntenä hyötynä lasten ja vanhempien osallisuus tuo esiin myös huolet, muutostarpeet mutta myös voimavarat. Osallisuuden viides hyöty koskee arviointia, työn vaikuttavuuden arviointia ei voi tehdä ilman asiakkaiden kuule-
mista. Lapsen arvioidessa elämän tilannettaan hän prosessoi menneisyyttä, miettii kantaansa ja etsii ilmaisuja mielipiteelleen. (Muukkonen 2011, 141-142.)

Laitoksessamme nämä edellä mainitut osallisuuden hyödyt tunnistetaan monin tavoin. Ryhmäkodissamme lasten kertomukset pyritään ottamaan vakavasti ja selvittämään aina tarinoiden taustat. Tämä vaatii ohjaajalta erityisen tarkkaa ja hienova-
raista korvaa. Räikein esimerkki tästä suojeluhyödystä liittyy varmasti lapseen kohdistuviin seksuaalisen hyväksikäytön epäilyihin. Jos lapsen tuottama tarina antaa aihe-
tta epäillä lapseen kohdistuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä, on ohjaajan velvolli-

suus ottaa tieto ja epäily vakavasti. Osallisuuden tavoite on, että lapsen kuva itses-
tään, perheestään ja lastensuojelusta täsmentyy. Lapsen minä-kuvan vahvistami-
seen meillä on käytössä monia välineitä (umbrella, menneisyysmatkailu yms.), mutta
lastensuojeluun liittyvää materiaalia on kovin vähän. Lapset ovat tunnetusti hyvin lo-
jaaleja vanhemmilleen, joten realistisen kuvan saaminen perheensä tilanteesta lap-
sen mieleen on vaikeaa. On kuitenkin tärkeää, että lapselle kerrotaan rehellisesti,
miksi vanhempi ei esimerkiksi saapunut sovittuun tapaamiseen. Tämä auttaa ajan
kanssa lasta myös näkemään ja ehkäpä myös hyväksymään huostaanoton syitä.

3.6 Hoito- ja kasvatussuunnitelma, kuukausikoosteet sekä yhteisökokoukset osalli- suuden mahdollistajana

Neuvottelut ja palaverit ovat useimmiten lapsille jännittäviä ja stressaavia tilanteita,
tällöin usein käy niin, että lapsi vastaa esimerkiksi sosiaalityöntekijän esittämiin ky-
symyksiin hyvin vähäsanaisesti. Ryhmäkodissamme on syntynyt ajatus siitä, että tu-
leviin palavereihin pitäisi valmistautua lapsen kanssa entistä paremmin. Tämä
edesauttaisi kaikkia osapuolia ja lapsen mielipide tulisi paremmin selville. Tähän tar-
koitukseen kehitystyön alla oleva hoito- ja kasvatussuunnitelma –lomake tähtää. Lo-
maketta täyttäessään lapsi joutuisi pohtimaan ennakkoon elämäänsä: kuten koulun-
käyntiään, arkeaan ryhmäkodissamme ja tulevaisuuden suunnitelmia. Tämä lomake
täytetään kuitenkin vain noin kaksi kertaa vuodessa ja sisältää laajempia kokonai-
suuksia kuin seuraavaksi kuvaamani kuukausikooste.

Useimpien lastemme kohdalla on sovittu, että lasten kuulumiset lähetetään keski-
määrin kerran kuukaudessa tiedoksi sosiaalityöntekijöille. Kuukausikoosteen nimellä
kulkevan lomakkeen täyttää omahoitaja. Kuukausikooste lähetetään myös vanhem-
mille, jos näin on sovittu asiakassuunnitelman neuvottelussa. Tällä hetkellä kuukausi-
koosteen täyttäminen on aikuislähtöinen, eivätkä lapset osallistu kuukausikoosteen
täyttämiseen. Olemme miettineet monia erilaisia keinoja, joilla lapsia voisi osallistaa
kuukausikoosteen täyttämiseen ja näin ollen omien asioidensa pohdintaan ja hoitoon.
Yhtenä ajatuksena on ollut, että tekisimme lapsille oman lomakkeen, johon he voisi-
vat kirjoittaa ajatuksiaan. Toisena ajatuksena on ollut, että tämän hetkiseen lomak-
keeseen lapsilta kysyttäisiin mielipide omasta voinnistaan ja terveisistään sosiaali-

työntekijälleen. Kolmantena ajatuksena on ollut se, että kuukausikooste tehtäisiin kokonaisuudessaan lapsen kanssa. Lomaketta täyttämällä lapsi käy läpi yhdessä omahoitajansa kanssa mennyttä kuukautta ja asettaa lähiajan tavoitteita itselleen. Asia on vielä suunnittelun asteella, toive lasten osallistamisesta kuukausikoosten tekemiseen on tullut myös sosiaalityöntekijöiltä. Ohjaajina tiedostamme myös, että tämä olisi yksi todella hyvä keino saada lapset pohtimaan toimintaansa ja täten toivottavasti näkemään myös syy-seuraus suhteita herkemmin. Syksyn aikana meidän on tarkoitus löytää ryhmäkotiamme parhaiten palveleva tapa täyttää kuukausikooste lasten kanssa. Marraskuun osastokokouksessa pohdimme asiaa tarkemmin.

Ryhmäkodissamme lasten asiantuntijuutta ja osallisuutta on kehitetty myös lasten kokousten myötä. Lastenkokousten yksi tehtävä on saada lapset osallisiksi jo päätöksenteon ja toiminnan suunnittelun vaiheessa. Keväällä aloitimme lastenkokoukset, niistä oli lomien vuoksi kesätaukoa, mutta syksyllä kokouksia alettiin pitää jälleen keran kuukaudessa. Opintoihini kuuluneen kehittämistehtävän aiheeksi valitsin lastenkokousten kehittämisen, joka on yksi hyvin tärkeä osa opinnäytetyötäni. Säännöllisissä lastenkokouksissa pyritään saaman lasten ääni kuuluville, joka edesauttaa niin osallisuutta kuin yhteisöllisyyttäkin.

Lastenkokousten kehittäminen liittyy vahvasti yhteisökasvatukseen. Yhteisökasvatukseksi nimetyn kasvatuskäytännön on luonut 1970 luvulla Kalevi Kaipio Jyväskylän kaupungin poikien oppilaskodin tarpeisiin. Oppilaskodin kaoottiseen tilanteeseen lähdettiin hakemaan apua etsimällä keinoja lisätä yhteistyötä ja luottamusta henkilökunnan ja nuorten välille. Aivan aluksi aloitettiin yhteiset kokoukset, joissa vähitellen alettiin päättää kaikista laitosta koskevista asioista yhteisesti ja demokraattisesti, johtajan asettamien rajojen puitteissa. (Murto 1991, 7.)

Joiltakin peruskoulun ala-asteilta, päiväkodeista ja laitoksista saatu kokemus ja tutkimustieto osoittaa, että jo vuoden mittaisella yhteisökasvatuskokeilulla lasten ja nuorten epäsosiaalinen käyttäytyminen on vähentynyt, lasten ja aikuisten välinen yhteistyö on lisääntynyt ja vuorovaikutus muuttunut positiivisemmaksi, lasten osallistuminen ja vastuu yhteisistä töistä on lisääntynyt sekä lasten ja nuorten riitojen ratkaisutapa on muuttunut verbaaliseen ongelmanratkaisutapaan. Vaikein ongelma yhtei-

sökasvatuksen toteutumisessa näyttää olevan kasvattajien syvällisen yhteistyön aikaansaaminen eli kasvattajayhteisön luominen. (Murto 1991, 9,54.)

Kevään aikana ehdimme pitää muutamia lastenkokouksia. Toiminta oli keväällä vielä uutta ja lasten suhtautuminen kokouksiin oli kovin epäilevää. Myös me ohjaajat emme olleet vielä tottuneet käytäntöön, joten kokoukset unohtuivat muutaman kerran siitä huolimatta, vaikka ne oli kirjattu hyvissä ajoin kalenteriin. Ilmoitustaululle laitoimme noin viikkoa aiemmin lapsille kutsun kokoukseen, johon lapset saivat kirjoittaa vapaasti asioita, joita tahtoivat käsiteltävän kokouksessa. Pyrimme käsittelemään lastenkokouksessa käsiteltävät asiat myös aina ohjaajien osastokokouksessa. Näin ollen tiedon ja asioiden olisi tarkoitus liikkua sujuvasti ohjaajien ja lasten välillä. Lapsilla näytti keväällä olevan hankala hahmottaa, millaisia asioita lastenkokouksessa voidaan käsitellä ja päättää. Keväältä opimme myös, että lastenkokouksilla on hyvä olla selkeä alku ja loppu ja tietty tarkasti rajattu aika. Niinpä osastokokouksessa päätimme, että lastenkokouksissa käytetään munakelloa, jolloin kaikkien lasten on helppo hahmottaa ajankulku ja täten keskittyä kokoukseen.

Elokuussa 2011 pidimme kesätauon jälkeen ensimmäisen lastenkokouksen, joka oli hyvin levoton tapahtuma. Saimme kuitenkin käytyä monia asioita lävitse ja munakello osoittautui erittäin hyväksi käytänteeksi. Kaiken kaikkiaan olemme vielä pitkän matkan päässä lastenkokousten varsinaisesta päämäärästä. Mutta sitkeällä ja määrätietoisella kokousten pitämisellä saamme tavan juurrutettua talon tapoihin, jolloin kokoukset varmasti palvelevat koko yhteisöä.

4 LAPSILÄHTÖINEN TYÖOTE OSALLISUUDEN LÄHTÖKOHTANA

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) vaatimat velvoitteet lapsen edun toteutumisesta ja tätä kautta osallisuudesta mielestäni velvoittavat aikuisia työskentelemään lapsilähtöisesti. Tämän vuoksi lapsilähtöisen työskentelyyn on syytä kiinnittää huomiota niin tämän opinnäytetyön osalta kuin arkisessa ohjaajan työssäkin.

Sosiaalityönkentällä on viime vuosien aikana kiinnitetty runsaasti huomiota lapsilähtöiseen työskentelyyn. Lapsilähtöisen työskentelyn juuret ovat laajemmassa kulttuurisessa ilmiössä, jossa ensin orjat, sittemmin naiset, sekä erilaiset vähemmistöryhmät ja viime vaiheessa myös lapset ovat saaneet yksilöllisiä ja viiteryhmiänsä liittyviä oikeuksia. (Forsberg & Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 5-6.)

Lapsilähtöinen ajattelu on muovannut ajatusta siitä, miten lasten kanssa voi ja tulisi työskennellä (Forsberg ym. 2006, 22). Lapsilähtöisen työskentelyn tarkoituksena on aidon ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen aikaan saaminen lapsen ja työntekijän välille. Lapsilähtöisessä työskentelyssä oleellista on, että lapsen kanssa työskennellessä käyttämällä lapselle ominaisia kommunikointikeinoja kuten pelejä, leikkejä ja kädentaitoja. Toiminta synnyttää aitoa vuorovaikutusta, jonka avulla lasta on helpompaa kuulla. (Välivaara 2004. 7,12,20.) Lapsen osallisuuden tukeminen siis edellyttää lapsilähtöistä työskentelyotetta.

4.1 Ohjaajan rooli osallisuuden mahdollistajana

Lapsen kuulluksi ja osalliseksi tulemisen tarve pohjautuu siihen, miten hyvin hän tulee kuulluksi kotona tai esim. kaveripiirissä. Läheisiä ihmisiä vailla oleva lapsi, tarvitsee erityisesti aidosti kuuntelevaa ammattilaista. Lapsille on saattanut tulla tunne siitä, että he eivät ole tulleet kuulluksi monista eri syistä. Syynä on saattanut olla kiire, aikuisten vallankäyttö, lapsen tiedon väheksyminen ja puolestaan taas aikuisten tiedon ylikorostaminen, kyvyttömyys nähdä lasta yksilönä ja ihmisenä, ammattilaisten vaihtuminen, osallisuuden merkityksen väheksyminen tai kuulemisen ymmärtäminen

vain lakisääteisenä velvollisuutena. Ajan puute ei välttämättä ole mitattavissa ajamääreillä. Kiireen tunne voi syntyä muista asioista, aikuinen esimerkiksi tekee kahta asiaa samaan aikaan tai kiirehtii lasta puhumaan nopeammin. Luottamuksen syntyminen viestittää lapsille sitä, että vuorovaikutuksessa ammattilaisten kanssa on todellinen mahdollisuus tulla kuulluksi ilman pelkoa ja epätietoisuutta. Luottamus on merkittävä askel lastensuojelutyön tavoitteiden saavuttamiseksi. Luottamuksen rinnalla kulkee kunnioitus ja yksilön erityisyyden ymmärtäminen ja salliminen. (Hotari ym. 2011, 129.)

Työntekijöiden suhtautuminen lasten osallisuuteen näyttäytyy Thomas Nigelin mukaan neljällä tavalla, jotka ovat kliininen, byrokraattinen, arvosidonnainen ja kyyninen. Kliinisessä lähestymistavassa osallistuminen nähdään helposti riskinä ja lasten hyvinvointia vaarantavana, jolloin lapset saatetaan sulkea pois keskustelusta ja päätöksenteosta. Toisaalta kliininen lähestymistapa voi johtaa hyvin herkkään yksilölliseen huomioon ottamiseen. Byrokraattisessa lähestymistavassa pyritään toteuttamaan osallistumisen mahdollisuudet organisaation edellyttämällä tavalla. Tämä mahdollistaa myös lasten sivuuttamisen päätöksenteossa vedoten organisaation tapaan toimia. Arvosidonnaisessa lähestymistavassa lasten osallisuutta pidetään tärkeänä ja hyvänä, sillä se nähdään lasten oikeutena. Tämän lisäksi lasten osallistuminen koetaan päätöksentekoa parantavana toimintana sekä nähdään johtavan parempiin lopputuloksiin. Näin ajatteleva ohjaaja, kokee velvollisuudekseen tarjota lapsille mahdollisuuksia osallistua. Kyynisen lähestymistavan mukaan lapset koetaan aikuisia manipuloivina sekä valtaa ilman vastuuta tavoittelevina. Tällöin osallisuus saatetaan kokea jopa vaarallisena. (Hotari ym. 2011,122.)

Lasten osallistumisen esteeksi saattaa tulla aikuisten tai ammattilaisten pelko siitä, että kyselemällä ja kuuntelemalla lapsia, he vaarantavat oman auktoriteettinsa kasvattajina tai asemansa asiantuntijoina. (Aula,2011, 35)

Shier (2001) puolestaan pohtii lasten osallisuutta ohjaajien valmiuksien, mahdollisuuksien ja velvoitteiden mukaisesti oheisen kaavion mukaan. Shierin malli antaa konkreettisia välineitä aikuisen roolin tarkempaan analysointiin. Kolmen ensimmäisen portaan määrittämien asioiden tulisi toteutua, jotta lasten oikeuksien minimiedellytykset täyttyisivät. (Hotari ym. 2011. 119-120.)

Taulukko 1. Osallisuus, valmiudet, velvoitteet Shierin mukaan

	VALMIUDET Onko työntekijöillä tarvittavat valmiudet?	MAHDOLLISUUDET onko tämä mahdollista, (resurssit, organisaatio, tilat, välineet jne.)?	VELVOITTEET Onko rakenteita jotka velvoittavat tähän (esim.lainsäädäntö, toimintaohjeet, vakiintuneet käytännöt
5. Lasten kanssa jaetaan vastuuta	Olenko valmis jakamaan valtaa lasten kanssa?		Miten lainsäädäntö määrittää työntekijän vastuun rajat?
4. Lapset mukaan päätöksentekoon		Mahdollistaako organisaatiomme rakenteet lasten ottamisen mukaan päätöksentekoon	
3. Lasten näkemykset otetaan huomioon	Olenko valmis ottamaan lapsen ajatukset vakavasti?		Lapsen oikeuksien sopimus 12.artikla + LsL 417/2007
2. Lapsia tuetaan mielipiteen ilmaisemisessa		Onko meillä tarvittavat välineet kehitysvammaisten lasten auttamiseksi itsensä ilmaisemisessa?	LsL 417/2007 + lain perustelut (HE 252/2006)
1. Lapsia kuunnellaan		Onko luvallista käyttää aikaa lasten kuuntelemiseen?	LsL 417/2007

(Hotari ym. 2011. 120)

Lasta osallistavassa työtöteessä on kyse asenteesta, jossa lapsilla on erityisasema. Kyse on toimintamalleista, joissa lapset nähdään toimijoina eikä vain arvioinnin ja työskentelyn kohteina. Lapsi ei pyydä osallisuutta eikä ole aktiivinen asiassa, josta hänellä ei ole selvää käsitystä. (Hurtig 2006, 192.) Lasten osallisuuden toteutuminen edellyttää ohjaajilta valmiutta kuunnella lasta ja ottaa heidän mielipiteensä huomioon. Organisaation on myös annettava edellytykset lasten osallisuuden lisäämiselle, yksittäisen työntekijän on muutoin hankala sitä yksin toteuttaa.(Sosiaaliporrti 2011.)

Osallistava ohjaaja on mahdollistaja, herkkä kuuntelija, aidosti läsnä oleva, toimintaa koordinoiva, kannustava ja tukeva aikuinen. Ohjaajalta vaatii myös paljon se, että osaa myöntää sen, että lasten ajatukset voivat myös olla parempia kuin ohjaajan.

Ohjaajan tehtävä on myös auttaa nuoria sietämään asioiden etenemisen hitautta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2011.)

4.2 Lapsilähtöisen työskentelyn kymmenen periaatetta lastensuojelussa

Työskentelyn lähtökohtana on lapsi, jolloin tapaamisia ohjaavat lapsen halukkuus osallistua tai olla osallistumatta työskentelyyn. Lapsella on kuitenkin oikeus saada tietoa siitä, miten lastensuojelu toimii ja auttaa häntä. (Väliavaara 2008, 79.) Erottaisin itse tästä ajatuksesta kasvatuksellisen ja hoidollisen näkökulman. Lapsi ei voi tietyissä asioissa valita osallistuuko hän prosessiin vai ei, kuten esim. lapsen on osallistuttava rikosoikeudellisiin prosesseihin. Ryhmäkodissamme vaadimme, mikäli lääkäri niin katsoo, että lapsi osallistuu esimerkiksi psykiatrisessa hoidossa omien asioidensa käsittelyyn.

Toinen periaate liittyy työntekijän itsereflektioon eli kykyyn arvioida ja kehittää omaa työskentelyään lapsilähtöisemmäksi. Kolmas periaate painottaa, että työskentelyn on oltava myös eettisesti kestävä. Lapsen on tiedettävä, miksi hänen kanssaan työskennellään ja hänen on saatava kokemus siitä, että työskentely on mielekästä ja merkityksellistä myös hänelle itselleen. Lasten kanssa työskennellessä on huolehdittava siitä, että lasta ei petetä, häpäistä eikä käytetä aseena. Neljäntenä periaatteena lapsilähtöinen työskentely edellyttää joustavaa ennakkosuunnittelua. Lapsella on oikeus asettaa omia tavoitteita työskentelylle ja työntekijän on oltava tietoinen siitä, mitä tavoitellaan ja miten niihin päästään. (Väliavaara 2008. 79-80.)

Viidentenä periaatteena lapsilähtöinen työskentely on yhteistoimintaa ja jatkuvaa liikettä lapsen ja aikuisen maailman välillä. Aikuisen myönteinen ja hyväksyvä suhtautuminen lapseen sekä onnistumisen tunteen välittäminen ovat kohtaamisen kulmakiviä. Kuudes lähtökohta peräänkuuluttaa, että lapsilähtöisen työskentelyn tulee tukea lasta ja auttaa häntä löytämään voimavaroja itsestään ja ympäriltään, koska lastensuojelulasten tarinat ovat usein kielteisten tapahtumien ja raskaiden tunteiden sävyttämiä. Seitsemäs periaate koskee dialogia. Dialogissa aikuinen ja lapsi yhdessä poh-

tivat, tarkastelevat ja ihmettelevät elämän ilmiöitä, jolloin voi syntyä uusia oivalluksia ja ymmärryksiä. (Välivaara 2008, 79-80)

Lapsilähtöiseen työskentelyyn sisältyy kahdeksannen periaatteen mukaan ajatus siitä, että lapsi on osa perhettään. Työskentely lapsen läheisten ihmisten kanssa on tämän vuoksi osa lapsen kanssa työskentelyä. Yhdeksäntenä periaatteena työskentelyyn vaikuttaa lapsilähtöinen toimintaympäristö. Lapsen kehitystason mukaiset menetelmät ja välineet rentouttavat lasta ja virittävät häntä työskentelyyn. Toiminnallisia menetelmiä käyttämällä lasta autetaan nimeämään tunteita, tuottamaan tarinaa elämästään samalla lisätään hänen itseyymmärrystään. Ja kymmenentenä periaatteena on dokumentointi ilman tulkintaa. Aikuisilta vaaditaan herkkyyttä havainnoida ja kuulla lapsen viestiä sekä dokumentoida, erilaisia kanavia apuna käyttäen, lapsen tuottama tieto ilman tulkintaa ja manipulointia. (Välivaara 2008. 80-82.)

Lapsilähtöisyydestä puhuttaessa sivutaan hyvin paljon samoja asioita kuin osallisuuskäsitteen alla. Nostaisin tässä esiin neljännen periaatteen ajatellen ryhmäkoitimme toimintaa. Periaate, joka korostaa lapsen oikeutta asettaa omia tavoitteitaan. Tähän seikkaan pyrimme tällä hetkellä ryhmäkodissamme kiinnittämään huomiota, luomalla toimintamallia, joka parantaisi lasten osallistumista asiakassuunnitelmaneevotteluissa omien asioiden hoitoon ja suuntaamaan ajatuksia tulevaisuuteen. Vireillä on lomake, josta jo osallisuus otsikon alla kerroin, nimeltään hoito- ja kasvatussuunnitelma, jonka lapsi täyttäisi omahoitajansa kanssa ennen jokaista asiakassuunnitelmaneevottelua. Lomakkeessa on kohtia, joita miettimällä lapsi tulee pohtineeksi tulevaisuuttaan ja asettamalla itselleen tavoitteita. Myös kuukausikoosteiden täyttäminen tähtää tähän, sisältäen pienempiä lähiajan tavoitteita. Ohjaajan tehtävä tässä kohtaa on tärkeä, jotta ei anna lapselle turhia toiveita ja anna lapsen kasvattaa mielessään liian epärealistisia haaveita tulevaisuudestaan. Myös toiminnallisista lapsilähtöisistä osallisuutta lisäävistä menetelmistä, joita ryhmäkodissamme satunnaisesti käytetään, mainitsisin umbrella -menetelmän ja menneisyysmatkailuun perustuvan menetelmän. Käytössämme on myös joitakin Pesäpuun kortteja, esimerkiksi Nalle -kortit, joiden avulla on mukava käydä läpi tunteita.

5. POSITIIVISEN YHTEISÖLLISYYDEN EDELLYTYKSIÄ

Osallisuus synnyttää yhteisöllisyyttä, jolloin koen tärkeänä tässä opinnäytetyössä avata tarkemmin yhteisöllisyys käsitettä, myös mielenkiintoisen positiivisen psykologian näkökulmasta. Osallisuus on yhteisöllisyyden selkäranka, yhteisöllisyys on suoja nuorten lisääntyvää syrjään vetäytymistä ja sen tuhoisia seurauksia vastaan (Mäkelä 2011,21). Positiivinen psykologia tutkii ihmisten vahvuuksia ja kykyä selviytyä ongelmista ja tutkii keinoja, joilla ihmisten hyvinvointia voitaisiin edistää (Ojanen 2007, 9). Lasten kuin myös ohjaajien hyvinvoinnin edistäminen on ensiarvoisen tärkeää, hyvinvoiva yhteisö on kaikkien etu. Yhteisöllisyys on vahvasti esillä sijaishuoltoa toteutettaessa, vaikka lastensuojelulaissa siitä ei ole suoranaisesti mainintaa, kuten puolestaan lasten osallisuudesta on.

Ihmisillä on voimakas tarve läheiseen yhteyteen toisten ihmisten kanssa. Jokainen ihminen tarvitsee tunteen, että kuuluu hyväksyttynä omaan joukkoon (Mäkelä 2011,21) Leena Eräsaaren mukaan yhteisöllisyydellä on kolme perusedellytystä. Ensimmäinen edellytys on, että ihmiset ovat läsnä ja heillä on aikaa toisilleen, yhdessä oleminen on kertomista, kuulemista ja hiljaa olemista. Toiseksi yhteisöllisyyteen kuuluu ajan lisäksi myös paikka. Kolmantena yhteisöllisyyttä luonnehtii pysyvyys, muuttumattomuus ja rutiinin omaisuus. (Isokorpi 2008, 50-52.)

Nämä yhteisöllisyyden perusedellytykset täyttyvät ryhmäkodissamme pääpiirteissään. Lasten vaihtuvuus on merkittävin yhteisöllisyyttä hajottava piirre, kuitenkin tarkat päivittäiset arkirutiinit pitävät koossa ryhmää muutosten keskellä. Aina emme voi valmistaa ryhmää ottamaan vastaan uutta lasta, koska silloin tällöin lapsi saattaa tulla taloomme hyvinkin lyhyellä varoitusajalla. Uusien lasten tuleminen tai ns. vanhojen lasten lähteminen saa talon muissa lapsissa ja myös ohjaajissa aikaan monenlaisia reaktioita ja tunteita. Yhdessä olemisen ja tekemisen keinoin voimme kuitenkin auttaa yhteisöllisyyden vahvistumista muutoksista huolimatta.

Usein laitoksissa rikotaan yhteisöllisyyden keskeisintä normia eli vastavuoroisuutta. Yksipuolinen hoidon ja palvelun vastaanottaminen käy usein turhauttavaksi, ellei voi uskoa, että itse pääsee välillä auttajan rooliin. Hoitotyössä vastavuoroisuuden puut-

tuminen alentaa ihmisen itsekunnioitusta, tällöin ihminen ei koe itseään tarpeelliseksi. Martin Seligman puhuu tällöin avuttomuuden kokemuksen synnyttämästä masennuksesta. (Ojanen 2007, 254-256, 278-279.)

Yhteisöllisyyttä ei voi syntyä ilman yhdessäoloa ja yhteisen hyvän edistämistä. Ihmissyys ilmenee tarpeena solmia suhteita toisiin ihmisiin, jakaakseen asioita heidän kanssaan. Yhteenkuuluvuuden tarve toimii tunneperäisenä, tasapainottavana voimana vahvistamalla yksilön omanarvontunnetta ja itsetuntoa (Isokorpi 2008, 58,131.) Tarvitsemme yhteisöllisyyttä, joka ei tukahduta yksilöllisyyttä. Vuorovaikutus ja yhteisöllisyys ovat aina merkinneet ihmislajin hengissä pysymistä. Ellei meillä ole jatkuvaa ja rikasta yhteisöllisyyden kokemusta voimme huonosti. (Kaipio 1999, 25.)

Ryhmän toimivuudesta käytetään nimitystä koheesio, joka tarkoittaa ryhmän kiinteytystä ja yhteishenkeä. Tällaisia tärkeitä piirteitä ovat esimerkiksi ryhmään liittymisen vapaaehtoisuus, vahva sitoutuminen, elämäkokemusten samankaltaisuus, sekä ryhmän pieni koko. (Ojanen 2007, 274-275.) Lastensuojelulaitoksissa ryhmän koheesiota vähentää vapaaehtoisuuden puute, kun taas vahvana yhdistävänä tekijänä näen elämäkokemusten samankaltaisuuden. Vahva yhteisöllisyys lisää ryhmän koheesiota.

5.1 Yhteisöllistä tulevaisuutta rakentamassa

Yhteisöllisyyttä ja tätä kautta osallisuutta voisi ryhmäkodissamme kasvattaa esimerkiksi sillä, että aloittaisimme yhteisen projektin, joka tähtäisi yhteiseen hyvään. Yksi tällainen esimerkki voisi olla rahan keruu lomamatkaa varten. Hankalaksi, mutta ei mahdottomaksi, asian tällä hetkellä tekee lasten suuri vaihtuvuus. Projektin tulisi olla suhteellisen nopeasti saavutettava, jolloin voisi olettaa samojen lasten olevan paikalla nauttimassa yhteisesti saavutetusta tavoitteesta. Toisaalta myös lasten suuri ikä- ja kehitysjakauma tekisi projektista varmasti haastavan, tulisi tarkasti miettiä millainen päämäärä motivoisi ja palvelisi kaikkia ryhmän jäseniä. Yhteisöllisyyden näkökulmasta tällainen projekti toisi yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhteenkuuluvuuden tunnetta tosin lisäävät myös monet arkipäiväiset pienet asiatkin.

Yhteisöllisyyden kannalta on tärkeää yhdessä tekeminen, kuten edellä tietoperustassa olen todennut. Ryhmäkodissamme pyritään tulevaisuudessa lisäämään liikunnan määrää, koska laitoksessa asuvat lapset passivoituvat helposti. Liikunnalla on monia tunnettuja positiivisia vaikutuksia myös mielenterveyteen. Muutama vuosi sitten meillä oli säännölliset liikuntasalivuorot, mutta ne jäivät haastavuutensa vuoksi pois. Nyt tänä syksynä virittelimme ajatusta uudelleen ja haimme uutta salivuoroa. Emme kuitenkaan saaneet kaupungilta liikuntasalivuoroa järkevään aikaan, joten joudumme pohtimaan muita keinoja toteuttaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.

Yksi varteen otettava ajatus on ollut se, että laitoksessamme aloitettaisiin yhteisöllisyyttä edesauttava talon yhteinen ilta. Toiminta pohjautuisi lasten toiveille ja olisi luonteeltaan joustavaa ja mukavaa, mutta määrätietoista ja suunnitelmallista yhdessä oloa. Raamit toiminnalle antaisi tietenkin ohjaajat. Meidän olisi myös mahdollista käyttää silloin tällöin ulkopuolisia ohjaajia, jotka toisivat osaltaan monipuolisuutta toimintaan. Pääpaino tekemisessä olisi liikunnallisella toiminnalla.

Ajatus talon illan järjestämisestä virisi jo keväällä, mutta kesälomien vuoksi sen eteenpäin vieminen on venynyt. Elokuussa laitoin kaikille ohjaajille sähköpostitse viestin, jossa kerroin tarkemmin, vapaamuotoisesti talon illan suunnitelmasta ja tiedustellakseni heidän mielipiteitään ja valmiuksiaan alkaa toimintaa kukin vuorollaan järjestää. Opinnäytetyöni ja kehittämishankkeeni myötä olen lukenut paljon valmiita opinnäytetöitä. Näistä lukemistani useista opinnäytetöistä käy ilmi, että vastaavanlaisissa lastensuojelulaitoksissa on monessa käytössä tällaiset talon yhteiset illat, vaihdellen kerran viikosta, kerran kuukaudessa tai muutaman kerran vuodessa tapahtuvaan yhteisölliseen toimintaan.

Talon ilta toimintaan osa ohjaajistamme asennoitui varauksellisesti ja puhetta tuli siitä, että tällä hetkellä ainakaan kerran viikossa toteutettava toiminta ei palvelisi taloamme. Osa ohjaajista oli toiminnan kannalla, mutta koska toiminnassa on oltava koko työyhteisön tuki, kannatus sekä innostus, niin kaikkia tyydyttävä ratkaisu piti löytää. Näin ollen osastokokouksessa elokuussa päätimme, että aloitamme talon yhteisen illan järjestämisen kerran kuukaudessa. Illan ja toiminnan on tarkoitus olla sellainen, että kaikki talon lapset osallistuvat siihen.

Lastenkokouksessa elokuussa kerroin lapsille tästä taloomme hiljalleen rantautuvasta uudesta toiminnasta. Ensireaktio yläkouluikäisillä lapsillamme oli arvatenkin negatiivinen, alakouluikäiset innostuivat ajatuksesta. Kerroimme lapsille, että toimintaa suunniteltaisiin yhdessä ja että lapset voivat ehdottaa mieleistä puuhaa. Yläkouluikäisten kommentti ja ehdoton edellytys toimintaan osallistumisesta oli, että mikäli toimintaa järjestetään talon sisällä, niin he osallistuisivat kyllä toimintaan, mutta mikäli on tarkoitus lähteä talon ulkopuolelle, niin he eivät aikoisi osallistua. Täten ajattelimekin, että on kenties hyvä aloittaa talon illat olemalla ja tekemällä yhdessä tutuissa tiloissamme, harjoittelemalla yhdessä tekemistä. Tarkoitus on kuitenkin, että myös talon ulkopuolelle sijoittuvat toiminnot kuten esimerkiksi keilaaminen, onnistuisi luontevasti koko ryhmän voimin. Toiminnan on tarkoitus olla suunnitelmallista, koska kylähän meillä talossa paljon puuhastellaan, mutta se on enemmänkin ollut niin sanotusti spontaania ja toimintaan ovat osallistuneet vain lapset, jotka ovat tahtoneet. Tällöin yläkouluikäiset lapset valitsevat lähes poikkeuksetta aina sohvalle istumisen.

Talon yhteiset suunnitelmalliset toimintaillat palvelevat yhteisöllisyyttä ja myös osallisuutta. Yhteisöllisyyden luominen ryhmäkotiimme vaatii ohjaajilta panosta, työtä ja mahdollisuuksien luomista. Yhteishengen nostattaminen lasten keskuudessa on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, yhdessä tekemällä luomme positiivista me-henkeä taloon.

5.2 Yhdessä koettu ilo luo yhteisöllisyyttä

Lastenpsykiatri Jukka Mäkelän mukaan paras keino auttaa lasta selviämään kasvuun liittyvistä paineista ja täten ehkäistä mielenterveysongelmia on jakaa hyviä tunteita lapsen kanssa. Viime vuosikymmenten aikana on syntynyt lähinnä M. Seligmanin ja M. Chintzenmihailyn vaikutuksesta positiivinen psykologia, jossa korostetaan myönteisten tunteiden tärkeyttä. Yhdessä koetun mielihyvän ja positiivisten tunteiden aikana ihmisen aivoissa todistetusti erittyy hyvän olon hormoneja kuten oksitosiinia ja endorfiiniä. Erillään koettu ilo ei pysty tuottamaan näitä samoja aistimuksia lapsessa. Ihmiselle on ominaista vauvaiästä alkaen nauttia yhteyden kokemisesta toisten ih-

misten kanssa. Lapsi muodostaa kaikkiin häntä arjessa hoitaviin aikuisiin tärkeän tunnesäätelysuhteen. Lapsi, joka ei itse pysty huomaamaan ilon hetkiä ympärillään, hyötyy aikuisesta, joka tietoisesti pyrkii niitä hänelle tarjoamaan. Kaikki hyvät arkipäiväiset puuhastelut samantahtisesta myönteisestä tuntemuksesta kehittävät lapsen empatiakykyä, toisten huomioon ottamisen kykyä. Aivojen lainalaisuuksien mukaan yhdessä koettu ilo muuttuu hiljalleen omiksi mahdollisuuksiksi, kyvyksi tuntea hyviä tunteita, etsiä uusia yhteyden hetkiä ja niissä vahvistuvaa iloa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2011.)

Vuosi sitten järjestimme ensimmäinen syksyisen grillijuhlaan lapsille, heidän vanhemmilleen ja sisaruksille sekä ohjaajille. Tällainen iloinen ja rento tapahtuma luo positiivista yhteistyötä ohjaajien ja vanhempien välille. Koska ymmärrettävästi vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö lastensuojelun parissa ei aina tapahdu positiivisessa ilmapiirissä, tällainen toiminta luo edellytykset ns. normaalille kanssakäymiselle. Ensimmäisessä grillijuhlassamme oli paikalla lähes kaikki ohjaajat ja kaikilta lapsilta ainakin toinen vanhemmista. Ohjelmassa oli kaksi yhteistoiminnallista leikkiä, joiden oli tarkoitus synnyttää tasavertaista kanssakäymistä niin ohjaajien kuin vanhempien ja lastenkin välille. Syksyllä järjestimme uuden grillijuhlan, hyvän ruuan ja rennon ohjelman merkeissä. Yhteisöllisyyden ja positiivisen ilmapiirin luomisessa tällaisilla yksittäisillä tapahtumilla on tärkeä merkitys.

Jukka Mäkelän nettiartikkeli ”Lapsena yhdessä koettu ilo ehkäisee mielenterveysongelmia” perustelee ajatustani myös talon yhteisistä illoista. Tarjoamalla lapsille säännöllisesti ilon kokemuksia yhdessä ohjaajien ja muiden lasten kanssa, voi vaikuttaa lapseen myönteisesti. Mutta erityisen tärkeänä talossamme voidaan tämän vuoksi pitää, pieniä iloisia, arkipäiväisiä yhteisiä hetkiä, näitä hetkiä meidän tulisi artikkelin mukaan tarjota säännöllisesti lapsille. Lastensuojelulasten kanssa tämä on vaikeaa, koska useimmiten lapset ovat laitoksessamme vastentahtoisesti ja useimmiten ns. puolustuskannalla. Ilon tuottaminen on vaikeaa sellaiselle lapselle, joka tiedostaen pyrkii mitätöimään aikuisten tarjoukset iloon ja hyvään oloon. Lastensuojelulapsista monelle hyvän olon tunteminen on vierasta ja pelottavaa, mutta tämän vuoksi juuri olisi tärkeää tarjota lapsille säännöllisesti yhdessä koettua iloa. Koen, että ryhmäkoössamme tähän positiivisen psykologian teoriaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

5.3 Sosiaalinen vahvistaminen tukee yhteisöllisyyttä

Eija Anttonen (2006) määrittelee sosiaalisen vahvistaminen yhteisön ja yksilön tukemiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että hyvinvoiva yksilö jaksaa olla myös aktiivinen yhteisön jäsen. Sosiaalisessa vahvistamisessa on kyse ihmisen kokonaisvaltaisesta tukemisesta. Sosiaalinen vahvistaminen tähtää lasten hyvinvointiin, parantaen lapsen arjenhallintataitoja. Sosiaaliseseen vahvistamiseen kuuluu vahvasti emotionaalinen ammattitaito. Marjatta Bardy (2011, 266-267) kirjoittaa kirjassaan, että lastensuojelussa on viime kädessä kyse lasten ja aikuisten välisen emotionaalisen kohtaamisen turvaamisesta. Anne-Maria Saaristo puolestaan kirjoittaa nettiartikkelissaan, että elämme emotionaalisen ammattitaidon vahvistamisen aikakautta. Emotionaalinen ammattitaito perustuu tunteiden laaja-alaiseen ymmärtämiseen. Emotionaalinen ammattitaito tulisi olla arjenkäytänteenä erityisesti lastensuojelussa. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2011.)

5.4 Rakentava ajankäyttö yhteisöllisyyden näkökulmasta

Ajankäytöstä voidaan erottaa rakentava, järjestetty ja järjestämätön vapaa-aika. Rakentavaan toimintaan osallistuminen antaa mahdollisuuden harjoitella ja oppia sosiaalisia taitoja, kehittää yhteisöä tukevia arvostuksia ja asenteita, edistää yhteisön hyvinvointia ja tukea lapsen käsitystä itsestään yhteisöönsä vaikuttavana tekijänä sekä lisätä kuulumista muiden yhteyteen ja antaa mahdollisuuden ratkaista ongelmia ja haasteita. (Pulkkinen 2002,25.)

Tähän teoriaan nojaten esimerkiksi keittiöapulaismuorot ovat ensiarvoisen tärkeitä yhteisöllisyyden kannalta. Osallistumalla monenlaisiin talon yhteisiin askareisiin, lapsi saa kokea kuuluvansa ja vaikuttavansa yhteisöömme. Ryhmäkodissamme on ongelmalliseksi muodostunut lasten motivointi talon yhteisiin askareisiin. Tällä hetkellä lapsia velvoittaa säännölliset, kerran viikossa olevat keittiöapulaismuorot. Esimerkiksi juuri ruuanlaiton lomassa tai autoa yhdessä pestessä ohjaaja pääsee luontevasti keskustelemaan lapsen kanssa monista asioista ja nämä hetket ovat usein olleet

myönteisiä kokemuksia niin lapselle kuin ohjaajallekin. Kodinhoidollisiin tehtäviin osallistuminen auttaa yhteisöllisyyden ja kodinomaisuuden synnyssä. Järjestämättömään ajankäyttöön voidaan lukea esimerkiksi automatkat terapiaan, nämä hetket ovat hyvin hedelmällisiä ja antoisia keskusteluhetkiä kahden kesken lapsen kanssa.

Antamalla kullekin ikäluokalle mahdollisuuden osallistua arkisin, pieniltä tuntuviin ratkaisuihin, vähentäisimme lasten alttiutta masentua ja vieraantua yhteisöstä. (Mäkelä 2011,19. näyn ja kuulun)

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni projektin lähestyessä loppuaan on aika tarkastella työtä kokonaisvaltaisesti. Aloittaessani opiskelun puolitoista vuotta sitten humanistisessa ammattikorkeakoulussa halusin, että kaikki tekemäni työt konkreettisesti hyödyntäisivät nykyistä työpaikkaani. Olen pyrkinyt linkittämään kaikki suurimmat työni myös niin, että saatoin hyödyntää niitä myös opinnäytetyössäni, kuten esimerkiksi mainitsemaani kehittämishanketta lasten kokousten kehittämisestä.

Tämä opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä ja ajoittain tuskainenkin tutkimusmatka osallisuuden ja yhteisöllisyyden mielenkiintoisen maailmaan. Minulla oli työn alussa intohimoinen ajatus saada nämä kaikki esittelemäni pääideat käytäntöön ryhmäko-dissamme. Ymmärsin kuitenkin noin puolivälissä työtä, että minun on ensin löydettävä teoreettinen lähtökohta ja löydettävä hyvät perustelut sille, miksi työn tämän suun-tainen kehittäminen on tärkeää. Oma innostukseni ei riitä muuttaman koko työyhteisön toimintatapoja, elleivät muut ohjaajat itse näe kehittämistyötä ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi. Työn kehittäminen etenee juuri sitä vauhtia kun hitaimmin kehittyvä ohjaaja saavuttaa ymmärryksen ja tietoisuuden muutoksesta. Olen tietoisesti pyrkinyt löytämään tietoperustaan erityylyisiä lähestymiskulmia lasten osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä lasten hyvinvoinnin edistäjinä.

Koen, että opinnäytetyöni on vahvistanut huomattavasti ammatillisuuttani. Työyhteisöni on kokenut tässä tutkimusmatkani aikana haasteita ja muutoksia, joiden vuoksi

en ole rohjennut häiritsemään heitä opinnäytetyölläni. Tiedän, että minun olisi pitänyt rohkeammin haastaa heitä työskentelyyn kanssani tämän yhteisen hyvän asian vuoksi. Uskon, että olisin saanut tästä työstä jo tekovaiheessa käytännönläheisemmän tekemällä tiiviimpää yhteistyötä koko työyhteisömme kanssa. Kuitenkin keskusteluissa työyhteisöni kanssa on herännyt monia tässä työssäni kuvaamiani ajatuksia lasten osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisäämisestä ryhmäkodissamme. Nyt minun on otettava seuraava askel ja markkinoitava tämän opinnäytetyön mukana tulleet ideat työyhteisölleni. Tiedän, että se ei ole helppo tehtävä. En ole omalla mukavuusalueellani silloin, kun joudun tavallaan ohjaamaan omaa työyhteisöäni.

Olen kuitenkin mielestäni tehnyt hyvän pohjatyön lasten osallisuuden parissa ja nyt on aika alkaa siirtämään keräämääni tietoa käytännön työhön ja arkeen. Olemme työyhteisössä aloittaneet jo joidenkin tässä työssä esiinnousseiden asioiden käytäntöön panon. Esimerkiksi lokakuun kuukausikoosteet omahoitajat tekivät lasten kanssa yhdessä. Lapsille osallistuminen kuukausikoosteen tekemiseen on vielä alussa tietenkin hankalaa, koska itseään ja elämäänsä pitää analysoida sekä pohtia itselleen lähiajan tavoitteita. Pienellä vaivalla ja pienellä lomakkeen muutostyöllä saamme tällä tavoin lapsen osallistettua omaan elämäänsä. Kuukausikoosteen täyttäminen yhdessä omahoitajan kanssa on merkityksellistä lapselle. Näin myös ohjaaja sekä sosiaalityöntekijät saavat lapsen mielipiteen moniin asioihin, kuten lapsen sosiaalisiin suhteisiin, koulunkäyntiin, terveyteen ja huolenaiheisiin kuin myös toiveisiin ja haasteisiin ja lähiajan tavoitteisiin. Tämä on ensimmäinen konkreettinen, heti käyttöön otettu hyöty opinnäytetyöstäni. Uskon, että tämä työtapa tulee jäädäkseen taloomme. Näin myös kuukausikoosteen lomakepohja tuli päivitettyä. Samalla huomasimme, että on hyvä jos toinen ohjaaja tarkastaa kuukausikoosteen ja allekirjoittaa sen. Näin voimme varmistua siitä, että lasten kuulumiset välittyvät sosiaalityöntekijöille totuudenmukaisena ja manipuloinnattomina. Talon illat on myös tarkoitus siirtää käytäntöön alku keväästä 2012. Talon ilta -käytäntö vaatii vielä paljon suunnittelua ja pohdintaa, ennen kuin pääsemme käytäntöön asti.

Osallisuuden portaita pohtimalla heräsi ajatus myös siitä, että portailla tulee voida liikkua myös ns. alaspäin. Valitettavan usein lapset ovat joutuneet kantamaan vastuuta koko perheestään ennen sijaishuoltoon tuloa, täten heidän on ensin saatava kokea olevansa turvassa ja että aikuinen huolehtii heistä, saada lupa olla huollettavia

lapsia iästä riippumatta. Vasta tämän jälkeen lapselle on mahdollistaa antaa lisää valtaa ja vastuuta. Osallisuuden portailla liikkumisen näen täten myös vahvasti valta ja vastuu kysymyksenä. Aikuisen vastuuta lapsen huoltajana ja työntekijänä ei voi sivuuttaa.

Tietoperusta on vahvistanut entisestään käsitystäni siitä, että työtä voimme tehdä entistä laadukkaammin pienillä teoilla. Seuraavassa suunnittelupäivässämme käymme läpi osallisuuden muotoja tämän opinnäytetyön avulla. Tällöin on tarkoitus saada koko työyhteisön tietoon ja pohdintaan, mitä oikeasti meillä on mahdollista tehdä lasten osallisuuden parantamiseksi.

Viime metreillä työtäni löysimme juuri valmistuneen sijoitetuille lapsille tarkoitetun ohjelehtisen, Pesäpuun sivuilta, joka käsittelee huostaanottoa, lapsen oikeuksia ja velvollisuuksia. Näitä ohjelehtisiä olemme nyt tilanneet ryhmäkotiimme ja ne on tarkoitus jakaa kaikille lapsille.

Yhdessä jaetun ilon -teoria on mielestäni hyvin mielenkiintoinen. Monesti teoriat painottuvat negatiivisten asioiden käsittelemiseen, joten pidän positiivisen psykologian näkökulmia tervetulleena vaihtoehtona pohdittaessa lasten hyvinvoinnin lisäämistä. Ajoittain tuntuu, että työtä tulee tehtyä ns. hampaat irvessä, koska asiat pyörivät usein negatiivisten asioiden ympärillä ja hullutellulle ja ilottelulle ei jää aikaa. Tähän positiivisen psykologian teoriaan yhdessä koetusta ilosta pyrin entisestään kiinnittämään huomiota. Tämä teoria sallii ohjaajankin heittäytyä leikin ja kepposten maailmaan. Yhdessä koettu ilo nojaa varhaiseen vuorovaikutukseen ja antaa toivoa myös sijaishuollossa oleville lapsille selviytyä eheään aikuisuuteen.

Työni pyörii paljon myös eettisten asioiden ympärillä, koska kaikkea ei ole suoranaisesti lakiin kirjoitettu ja kaikkea lapsen eduksi tehtyä työtä ei voi millään tavalla mitata ja kontrolloida. Toivon, että työyhteisöni lukee tämän työn ja pohtii osaltaan ohjaajan roolia lapsilähtöisessä työskentelyssä, peilaten niitä omiin työskentelytapoihinsa. Lapsilähtöinen työskentely, aito ja arvostava kohtaaminen sekä kuunteleminen pitäisi olla avainsanoina työskenneltäessä sijaishuollossa. Näistä lähtökohdista on hyvä

kehittää lasten osallisuutta joka puolestaan synnyttää koko yhteisöä palvelevaa yhteisöllisyyttä.

Lastensuojelussa on tärkeää, että lapset osallistuvat omien asioidensa hoitoon. Täytyy kuitenkin myös muistaa, että lasten tulee saada olla välillä myös miettimättä sijoitusprosessia ja siihen johtaneita syitä. Sijoitusprosesseihin liittyy paljon vaikeita asioita, joten lasten täytyy saada ikään kuin myös huilata liialta pohtimiselta, jottei prosessit pyöri koko ajan lapsen mielessä. Vaan aikaa jää myös normaalille elämälle, kaverille ja koululle.

Toivon, että yhteisöpedagogina voin tuoda työyhteisöni juuri positiivisen psykologian kautta piristystä, ajoittain harmaaseen arkeemme. Osallistavien työtapojen kehittäminen ja käyttäminen pitäisi näkyä työssäni entistä voimakkaammin. Itse uskon kasvaneeni tämän työn mukana ja useat toiminnot, joita talossamme tehdään, avautui minulle uudella tavalla. Lakiteksti on tullut myös entisestään tutummaksi, lain ymmärtäminen on lastensuojelutyössä erityisen tärkeää.

Osallisuus on paljon valtakunnallisesti näkyvillä. Lasten osallisuutta pyritään vahvistamaan jokaisella sektorilla, kuten esimerkiksi ympäristön suunnittelussa. Sijaishuollossa osallisuuden ja tätä kautta yhteisöllisyyden kehittäminen on erityisen tärkeää, koska olemme tekemisissä traumatisoituneiden lasten kanssa. Sijaishuollossa on kuitenkin suhteellisen helppo kiinnittää pieniin arkisiin yksityiskohtiin huomiota niin, että lasten yhteisöllisyyden ja osallisuuden tunne vahvistuvat lisäten lasten hyvinvointia. Kuten tässä työssäkin olen useasti todennut, ohjaajan rooli on ensiarvoisen tärkeä lapsen hyvinvoinnin lisääjänä. Ohjaajan roolin tarkastelu johtaa usein arvokeskusteluun, jota aika ajoin on hyvä jokaisessa työyhteisössä käydä.

LÄHTEET

AMK-lehti <http://www.uasjournal.fi/index.php/kever/article/viewFile/1088/919> Viitattu 20.10.2011

Bardy, Marjatta 2011. Tiedon punninta ja maailman asuttaminen. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimessä. 3. painos. Helsinki: Unigrafia oy, 265-272

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen Aino & Törrönen Maritta 2006. Lapset ja sosiaalityö, kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS- kustannus

Heino, Tarja 2011. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimessä. 3. painos. Helsinki: Unigrafia oy, 52-75.

Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2011. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimessä. 3. painos. Helsinki: Unigrafia oy, 117-132

Humanistinen ammattikorkeakoulu Sarja C. Oppimateriaaleja 26, 2011

Pia Lundbom ja Jatta Herranen (toim.) sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. <http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>

Hurtig, Johanna 2006. Lasten tieto sosiaalityönhaasteena. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen Aino & Törrönen Maritta 2006. Lapset ja sosiaalityö, kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS- kustannus, 167-193

Isokorpi, Tia 2008. Pää pyörällä, kaaoksesta rauhoittumiseen ja aitoon läsnäoloon. Juva: PS- kustannus

Kaipio, Kalevi 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemesta ja oikeuksista 22.9.2000/812

Lastensuojelulaki 13.4.2007/214

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2011. Voima virtaa, menetelmämateriaali osallisuudesta tukioppilastoimintaan ja MLL- nuorisotyöhön. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/6653d38f298d00838dc3642e20ddbcf4/1318924239/application/pdf/5945583/MLL%20tuki%20Osallisuus%20lowres.pdf>. Viitattu 18.10.2011

Murto, Kari 1991. Eilisestä huomiseen, kokemuksia yhteisökasvatuksesta. Toinen painos. Jyväskylä: Rotaprint- Paino

Muukkonen, Tiina 2011. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Marjatta Barty (toim.) Lastensuojelun ytimessä. 3. painos. Helsinki: Unigrafia oy, 133-143

Mäkelä, Jukka 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, Suvielise & Ratala, Kaisa (toim.) Näyn & kuulun lapsen etu ja osallisuus. Keuruu : Otavan kirjapaino: 13-23

Ojanen, Markku 2007. Positiivinen psykologia. Helsinki: Edita Prima Oy

Perustuslaki 11.6.1999/731

Pulkkinen, Lea 2002. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) Perhe ja vanhemmuus, Suomalaisen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy: 14-27

Ratala, Kaisa 2011. Osallisuuden kokemuksia ja kokeiluja seurakunnissa. Teoksessa Nurmi, Suvielise & Ratala, Kaisa (toim.) Näyn & kuulun lapsen etu ja osallisuus. Keuruu : Otavan kirjapaino: 138-177)

Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki, käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima oy

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa –Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima oy

Sosiaali- ja terveysministeriö. Kuntainfo 6/11 ja viittauspäivä <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1567443>

Sosiaaliportti 2011a. Lasten osallisuus. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/> Viitattu 12.8.2011

Sosiaaliportti 2011b. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/ajankohtaista/lueuutinen/ajankohtaista-lastensuojelukasikirja/lastensuojelua-ja-perhehoitoa-koskevia-muutoksia-vuosina-2011-2012>
Viitattu 18.10.2011

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos 2011. Artikkelin ”Lapsena yhdessä koettu ilo ehkäisee mielenterveysongelmia.” Viitattu 4.10.2011
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/ajankohtaista/kuukauden/lapsena_yhdessa_koettu_ilo_ehkaisee_mielenterveysongelmia

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampereen Yliopistopaino Oy –Juvenes Print

Väliavaara, Christine 2008. Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin, perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell oy, 77-122

Väliavaara, Christine 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Pesäpuu ry raportit 1/2004. Jyväskylä: Kopijyvä